

POSTANOWIENIE Z DNIA 5 MAJA 2006 R.

II KK 259/05

Uznanie, że po stronie oskarżonego (podejrzanego) powstało roszczenie o naprawienie szkody lub krzywdy, wynikłych z zastosowania wobec niego środka zabezpieczającego, wymaga nie tylko ustalenia, że środek taki faktycznie był wykonywany, lecz również wcześniejszego wzruszenia, w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji, orzeczenia skutującego zastosowaniem takiego środka i w efekcie uniewinnienie oskarżonego, orzeczenie wobec niego innego, łagodniejszego środka zabezpieczającego, albo też umorzenie postępowania wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu.

Przewodniczący: sędzia SN R. Malarski.

*Sędziowie: SN J. Dołty, WSO (del. do SN) T. Artymiuk
(sprawozdawca).*

Prokurator Prokuratury Krajowej: K. Parchimowicz.

Sąd Najwyższy w sprawie Teresy S. o odszkodowanie i zadośćuczynienie związane z zastosowaniem środka zabezpieczającego, po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie w dniu 5 maja 2006 r., kasacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 16 marca 2005 r., utrzymującego w mocy wyrok Sądu Okręgowego w O. z dnia 26 listopada 2004 r.,

o d d a l i ł kasację jako oczywiście bezzasadną (...).

UZASADNIENIE

W dniu 26 listopada 2001 r. Teresa S. wystąpiła do Sądu Okręgowego w O. z wnioskiem o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę z tytułu orzeczenia i wykonania wobec niej środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym w okresie od dnia 7 lipca 1999 r. do dnia 19 października 2001 r. Kwota roszczenia określona została przez wnioskodawczynię na 2 000 000 zł.

Sąd Okręgowy w O. wyrokiem z dnia 26 listopada 2004 r., zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawczyni kwotę 3 000 zł tytułem odszkodowania za szkodę i zadośćuczynienia za krzywdę z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się orzeczenia. Za podstawę przyznanego Teresie S. odszkodowania i zadośćuczynienia przyjęto okres od dnia 30 sierpnia 2001 r., a więc od dnia w którym Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w P. zawiadomiony został o uchyleniu wobec wnioskodawczyni – na mocy postanowienia Sądu Okręgowego w Ł. z dnia 27 sierpnia 2001 r. – środka zabezpieczającego i zarządzeniu zwolnienia wyżej wymienionej ze szpitala, do dnia faktycznego zakończenia internacji, tj. 19 października 2001 r.

W pozostałej części wniosek został oddalony. Jednocześnie orzeczono o przejęciu na rachunek Skarbu Państwa kosztów postępowania i zasądzone na rzecz pełnomocnika wnioskodawczyni z urzędu wynagrodzenie.

Apelację od orzeczenia Sądu pierwszej instancji wniosła pełnomocnik wnioskodawczyni, która zarzucając zaskarżonemu wyrokowi obrazę art. 552 § 4 k.p.k. polegającą na ustaleniu, że „zasadne jest zasądzenie na rzecz Teresy S. odszkodowania i zadośćuczynienia tylko w kwocie 3 000

zł”, wniosła o zmianę tego wyroku i zasądzenie na rzecz powódki odszkodowania i zadośćuczynienia ponad kwotę 3 000 zł oraz o rozstrzygnięcie o kosztach pomocy z urzędu przed sądem odwoławczym.

Sąd Apelacyjny w W. wyrokiem z dnia 16 marca 2005 r., wyrok Sądu Okręgowego w O. w zaskarżonej części utrzymał w mocy, zasądając na rzecz pełnomocnika z urzędu wynagrodzenie za wykonywanie obowiązków przed sądem drugiej instancji i obciążając Skarb Państwa kosztami sądowymi za postępowanie odwoławcze.

Kasację w niniejszej sprawie wywiódł pełnomocnik z urzędu wnioskodawczyni. Zaskarżył on „prawomocne wyroki Sądu Okręgowego w O. z dnia 26 listopada 2004 r. (...) oraz Sądu Apelacyjnego w W. z dnia 16 marca 2005 r. (...)”, zarzucając „rażące naruszenie przepisów prawa materialnego i formalnego:

- a) art. 94 § 1 k.k. – wadliwe zastosowanie tego przepisu, bowiem czyn zarzucany podejrzanej w postępowaniu przygotowawczym wyczerpywał znamiona art. 166 d.k.k. (groźby karalne), a tym samym nie był nacechowany znaczną społeczną szkodliwością (sankcja: 2 lata pozbawienia wolności);
- b) art. 200 § 2 k.p.k., art. 202 § 1 k.p.k. i art. 204 k.k.w. poprzez posługiwanie się przez Sąd Rejonowy w P., w miejsce opinii psychiatrycznych, pisemną informacją o stanie zdrowia internowanej – od dnia 24 stycznia 2000r., co w wadliwy sposób wpłynęło na treść poszczególnych orzeczeń”.

W oparciu o tak sformułowane zarzuty wniósł o uchylenie obu prawomocnych orzeczeń w całości i przekazanie sprawy właściwemu sądowi do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na kasację Prokurator Apelacyjny w W. wniósł o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej, a stanowisko to w toku rozprawy kasacyjnej podtrzymał Prokurator Prokuratury Krajowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja jest bezzasadna w stopniu oczywistym i jako taka podlega oddaleniu. Co więcej, gdyby nie kierunek wniesionego w tej sprawie nadzwyczajnego środka zaskarżenia, zaś wcześniej apelacji, i wiążący się z tym zakaz orzekania na niekorzyść (art. 434 § 1 k.p.k.), należałoby w sposób jednoznaczny stwierdzić, że wnioskodawczyni – w aktualnym stanie faktycznym i prawnym – nie tylko nie można przyznać wyższego niż zasądzone odszkodowania i zadośćuczynienia związanego z zastosowaniem wobec niej środka zabezpieczającego, lecz w ogóle tego rodzaju roszczenie, na podstawie przepisów rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego, wyżej wymienionej nie przysługiwało i nie przysługuje. Tak więc orzekający w niniejszej sprawie Sąd Okręgowy w O. w rzeczywistości obraził i to w sposób rażący art. 552 § 3 k.p.k. zasądzając odszkodowanie i zadośćuczynienie w kwocie 3 000 zł za bezprawną internację wnioskodawczyni po dniu 30 sierpnia 2001 r., a więc po dacie w której powinna być ona zwolniona ze szpitala psychiatrycznego po uchyleniu środka zabezpieczającego, gdy tymczasem zgodnie z powołaną normą powinien zgłoszone roszczenie w całości oddalić, bowiem do jego dochodzenia w określonym wyżej zakresie, tj. zawinionej przez pracowników szpitala internacji w okresie 30 sierpnia – 19 października 2001 r., właściwy był i jest inny tryb (art. 416 k.c. i następne).

Przechodząc do analizy zgłoszonych z skardze kasacyjnej zarzutów i to zarówno naruszenia prawa materialnego (art. 94 § 1 k.k.), jak i procesowego (art. 200 § 2 k.p.k., art. 202 § 1 k.p.k. i art. 204 k.k.w.), stwierdzić należy, na co trafnie zwrócił uwagę w odpowiedzi na kasację Prokurator Apelacyjny w W., że w sposób jednoznaczny odnoszą się one do prawidłowości orzeczeń zapadłych w przedmiocie środka zabezpieczającego zastosowanego wobec wnioskodawczyni, a nie dotyczą w najmniejszym nawet stopniu wydanych w niniejszej sprawie orzeczeń co do zasadniczego

przedmiotu procesu, a więc odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, wynikłych z niesłusznego zastosowania środka zabezpieczającego. Tymczasem w postępowaniu opartym o przepisy rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego nie dokonuje się oceny zasadności prawomocnego orzeczenia o zastosowaniu środka zabezpieczającego, bowiem taka ocena może być przeprowadzona wyłącznie w wypadku wniesienia kasacji lub wniosku o wznowienie postępowania w odniesieniu do orzeczeń skutkujących rozstrzygnięciami, o których mowa w art. 94, 95, 96 i 99 k.k.

Analiza uzasadnienia kasacji, a także wcześniejszego zwykłego środka odwoławczego pozwala domniemywać, że skarżący w obu wypadkach podjęli próbę powiązania roszczenia z art. 552 § 3 k.p.k. z instytucją „niewątpliwie niesłusznego tymczasowego aresztowania lub zatrzymania” określoną w art. 552 § 4 k.p.k., co nie znajduje żadnego umocowania w obowiązujących przepisach. Art. 552 § 4 k.p.k. odwołuje się wprawdzie do pojęcia odszkodowania i zadośćuczynienia, o których mowa w § 1 wskazanego przepisu, jednak jego redakcja świadczy niewątpliwie o tym, że stanowi on samodzielną podstawę dochodzenia tego rodzaju roszczeń. W konsekwencji, odszkodowania za niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie można dochodzić nie tylko wtedy, gdy w sprawie doszło do wniesienia kasacji albo wznowienia postępowania, lecz także wówczas, gdy wskazane wyżej nadzwyczajne środki zaskarżenia nie zostały wywiezione, gdyż teza o niesłusznosci tymczasowego aresztowania lub zatrzymania może być weryfikowana również przez pryzmat prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w której tego rodzaju środki przymusu stosowano (P. Hofmański red. w: Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 468–682, Warszawa 2004, t. III s. 297 i nast. oraz powołane tam orzecznictwo), a skuteczność dochodzenia takiego

roszczenia wymaga jedynie aby środki takie rzeczywiście były wykonywane oraz wykazania ich „niewątpliwej niesłuszności”.

W wypadku zastosowania środka zabezpieczającego sytuacja jest jednak odmienna. Wskazując w art. 552 § 3 k.p.k., że prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia powstaje również w związku z zastosowaniem środka zabezpieczającego, ustawodawca nie uzależnił tego od wykazania „niewątpliwej niesłuszności” środka zabezpieczającego, lecz od wystąpienia warunków określonych w § 1 i 2 art. 552 k.p.k. W konsekwencji uznanie, że po stronie oskarżonego (podejrzanego) powstało roszczenie o naprawienie szkód i krzywd wynikłych z zastosowania wobec niego środka zabezpieczającego wymaga nie tylko ustalenia, że środek taki faktycznie był wykonywany, lecz również wcześniejszego wzruszenia, w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji, orzeczenia skutkującego zastosowaniem takiego środka i w efekcie uniewinnienie oskarżonego lub orzeczenie wobec niego innego, łagodniejszego środka zabezpieczającego albo też umorzenie postępowania wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu. Dopiero takie rozstrzygnięcie pozwala z kolei na czynienie ustaleń co do ewentualnego uprzedniego braku podstaw do orzeczenia środka zabezpieczającego lub też zastosowania go w postaci surowszej niż to powinno mieć miejsce albo badania, czy internacja winna trwać krócej niż trwała, a więc wnioskania w przedmiocie „niesłuszności” stosowania środka, o którym mowa w rozdziale X Kodeksu karnego.

Za taką interpretacją art. 552 § 3 k.p.k., przemawia zarówno literalne brzmienie powołanej normy, jak i reguły wykładni systemowej, a stanowisko takie, na co zwrócił uwagę w swoim uzasadnieniu Sąd Apelacyjny, znajduje powszechną akceptację wśród komentatorów (P. Hofmański: tamże, s. 311; T. Grzegorzczak: Kodeks postępowania karnego. Komentarz wraz z komentarzem do ustawy o świadku koronnym, Kraków 2003, s.

1381; J. Grajewski i inni: Kodeks postępowania karnego, Komentarz do art. 425-673, Kraków 2003, t. II, s. 359, a także F. Prusak: Komentarz do Kodeksu postępowania karnego, Warszawa 1999, t. II, s. 1493).

I tak, art. 552 § 3 k.p.k., w przeciwieństwie do § 4 tego przepisu, wprost (*in fine*) odwołuje się do warunków określonych w § 1 i 2, a ponadto nie operuje, jak w wypadku tymczasowego aresztowania lub zatrzymania, terminem „niewątpliwej niesłuszności”, przyjmuje więc rozwiązanie tożsame z tym, jakie zostało zastosowane w wypadku „niesłusznego skazania”. Ponadto tego rodzaju wykładnia znajduje uzasadnienie również w treści art. 555 k.p.k., który rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia roszczeń przewidzianych w rozdziale 58 Kodeksu postępowania karnego, a więc również w razie niesłusznego zastosowania środka zabezpieczającego, wiąże z datą uprawomocnienia się orzeczenia dającego podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia, jedynie w odniesieniu do tymczasowego aresztowania i zatrzymania określając odmiennie datę początkową biegu tego terminu.

W niniejszej sprawie, jak wynika z analizy akt Prokuratury Rejonowej w P. oraz akt Sądu Rejonowego w P., orzeczenie dające Teresie S. podstawę do odszkodowania i zadośćuczynienia nie zapadło.

W tym stanie rzeczy stwierdzić należy, że merytoryczna zasadność podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów, nie mogła być przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego w sprawie o odszkodowanie i zadośćuczynienie związane z zastosowaniem środka zabezpieczającego, gdyż wspierająca je argumentacja odnosi się wyłącznie do materialnych i formalnych przesłanek stosowania tego środka, a nie dotyczy, o czym była już mowa wyżej, uprawnień, o którym mowa w art. 552 § 3 k.p.k., bowiem powstaje ono dopiero z chwilą prawomocnego wzruszenia, w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji, orzeczenia stanowiącego podstawę zastosowanej w danej sprawie (jak w wypadku wnioskodawczynie) internacji.

Podzielając w konsekwencji w całej rozciągłości stanowisko wyrażone w uzasadnieniu przez sąd *ad qeum*, Sąd Najwyższy orzekł jak w części dyspozytywnej.